

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2005:50

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Kvarteret Målaren m.fl.

Arkeologisk utredning etapp 2 inom Kv. Målaren m.fl., Skänninge stad socken, Mjölby kommun, Östergötland.

Dnr: 422-2208-2005

Ylva Granath

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text och grafik Ylva Granath

Utskrift RAÄ UV Öst Linköping 2005

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2005 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2005:50

ISSN 1404-0875

Innehåll

Bakgrund 5

Topografi och fornlämningsmiljö 5

Syfte och metod 7

Resultat och åtgärdsförslag 7

Referenser 10

Administrativa uppgifter 10

Bilagor 11

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar 11

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar 13

Bilaga 3. Antikvarisk process 14

Figur 1. Utdrag ur digitala gröna kartan med utredningsområdet markerat.

Kvarteret Målaren m.fl.

Riksantikvarieämbetet UV Öst har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inför detaljplanearbete inom kvarteret Målaren m.fl., Skänninge stad socken, Mjölby kommun, Östergötland. Inom det ca 110 000 m² stora ytan togs sökschakt upp och tre säkra och nio osäkra anläggningar påträffades.

Arbetet utfördes under juli 2005 av Göran Gruber och Ylva Granath, som även har sammanställt rapporten. UV Öst föreslår inga ytterligare arkeologiska åtgärder inför fortsatt exploatering. Ansökan om tillstånd till exploatering ställs till Länsstyrelsen i Östergötland som fattar beslut i ärendet och avgör vilka eventuella fortsatta arkeologiska insatser som behövs.

Bakgrund

Med anledning av detaljplanearbetet inför planerad utbyggnad av företaget Runsvens industrilokaler har Riksantikvarieämbetet UV Öst på uppdrag av Mjölby kommun utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom kvarteret Målaren m.fl. Skänninge stad socken, Mjölby kommun, Östergötland. Inom detaljplaneområdet finns kända lösfynd i form av två stenyxor från stenåldern och området utgör ett topografiskt lämpligt boplatsläge.

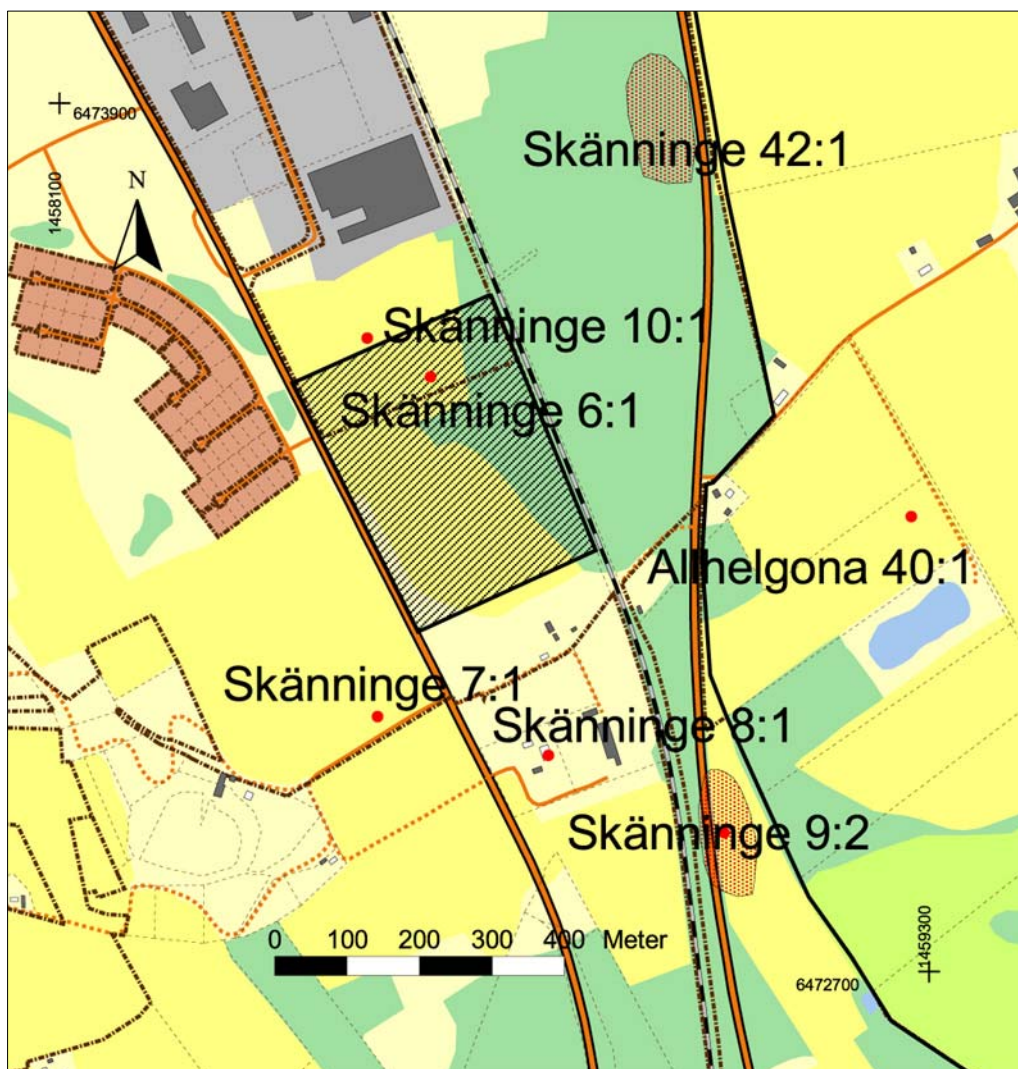
Topografi och fornlämningsmiljö

Området som berörs av detaljplanearbetet är ca 110 000 m² stort. Det består av beläget på östra slänten av en grusås, som sluttar svagt mot en äldre våtmark, som idag dels består av åker, dels är bevuxen med träd och sly. Gränsen mellan moränåsen och sankare partier bildar en tydligt markerad avsats, belägen 100 m över dagens havsyta, där havet under inlandsisens avsmältning skapade en strandvall. Detta gör att området är uppdelat i två plåtåer, där den ena utgörs av morän, den andra av tidigare våtmark. I södra delen av området finns några försänkningar i åkern, troligtvis är detta äldre grustäkter i åsen.

Inom det utredningsområdet finns det såväl direkta som indirekta indikationer på att det kan förekomma fornlämningar. Enligt fornminnesregistret finns det uppgifter om två fyndplatser för stenyxor. RAÄ 6, en skafthålsyxa, hittad i områdets norra del. I närheten hittades också RAÄ 10, en tunnackig yxa av ljusbrun bergart. Slutningen med välldränerat åsmaterial och närheten till vatten/våtmark visar på ett lämpligt läge för förhistoriska bosättningar.

I närområdet kring detaljplaneområdet förekommer ytterligare ett par fyndplatser för stenyxor, RAÄ 7 Skänninge stad samt RAÄ 40 Allhelgona socken. På gården St Lövingsborg finns uppgifter om en fyndsamling (RAÄ 8) av fem olika typer av stenyxor, däribland en skafthålsyxa, däremot är det oklart vart fynden är gjorda. Vidare finns det uppgifter om två hållkistor söder om Skänninge. En av dessa ska ha legat vid Hattorp nära ett grustag i åkern på en ässlutning mot söder (Lindahl 1970:10). Det utpekade området för graven ligger drygt 300 meter SO om detaljplaneområdet (se fig. 2).

År 2002 utförde RAÄ UV Öst (Lindeblad 2002) en kompletterande utredning för RV 32. I samband med inventeringsarbetet noterades tre stycken sannolika boplatslägen vilka topografiskt påminner om det nu aktuella området. Ett av dessa, område C, ligger drygt 300 meter söder om detaljplaneområdet. Området innefattar dels platsen för fyndet av en flintkärna, RAÄ 9, Skänninge stad, dels påträffades här en ansenlig mängd slagen kvarts. Längs RV 32 finns även ett område med fossil åkermark, RAÄ 42. Vid en utredningsgrävning för Banverkets utbyggnad av järnvägen Mjölby-Motala till dubbelspår drogs sex sökschakt här men inga spår efter boplatser noterades (Stålbom & Nielsen 1997). Även i område D, drygt 1 000 meter söder om detaljplaneområdet, hittades slagen kvarts i åkermarken. Här noterades två möjliga boplatslägen intill en äldre våtmark.

Figur 2. Utdrag ur digitala fastighetskatan med undersökningsområdet skrafferat och de fornlämnningar som nämns i texten markerade.

Syfte och metod

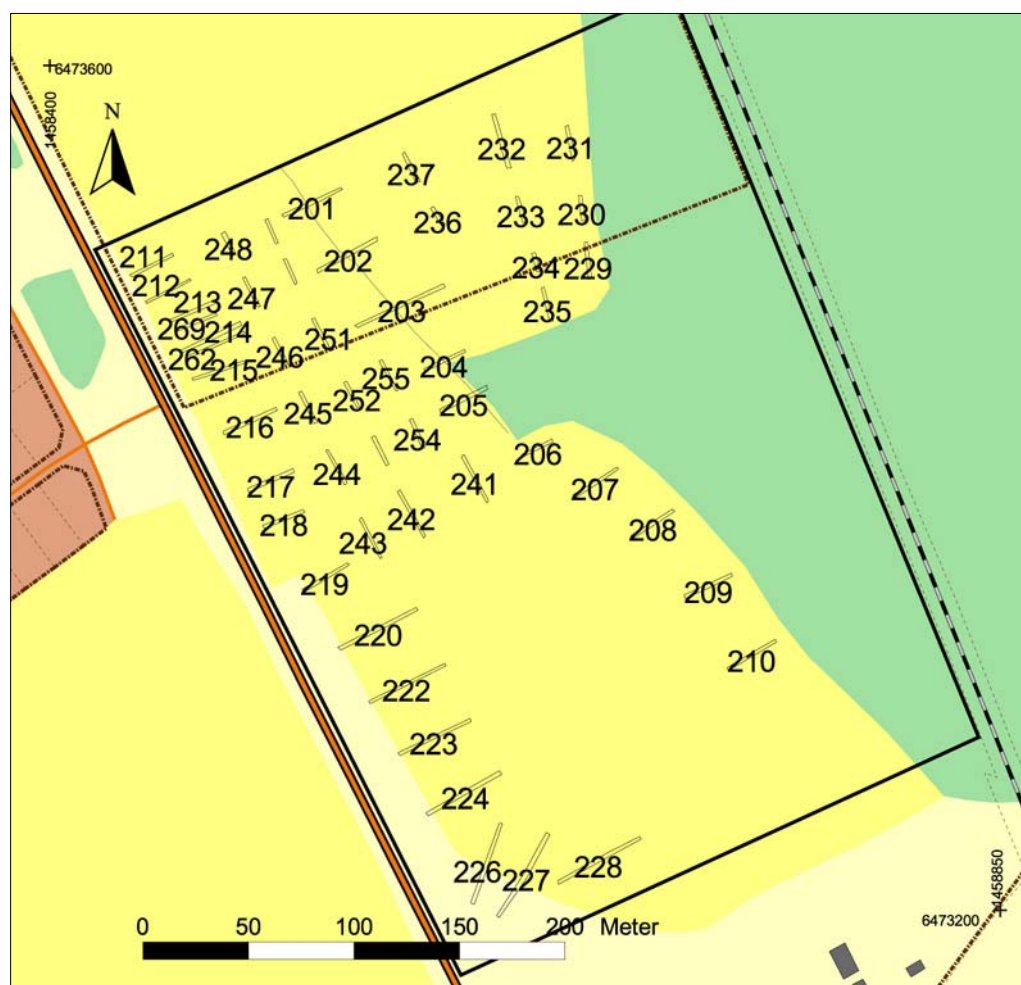
Syftet med den arkeologiska utredningen, etapp 2, var att avgöra om fast fornlämning finns i det aktuella området.

Utredningen inleddes med en besiktning av området. Därefter drogs sökschakt med grävmaskin. Detta innebär att matjorden skiktvis banades av till den nivå där anläggningar fanns bevarade. Påträffade anläggningar rensades med handredskap.

Schakt och anläggningar mättes in med D-GPS och resultaten dokumenterades och bearbetades i Riksantikvarieämbetets digitala informationssystem Intrasis.

Resultat och åtgärdsförslag

Totalt drogs 52 sökschakt i området, en sammanlagt längd av 1195 meter (se fig. 3). Schakten drogs i åkermark och inte i området beväxt med träd och sly. I åkermarken drogs schakt både på åsen och på det lägre liggande området. Schakten på åsen visade att marken generellt var mycket stenig, med enstaka sandigare fläckar. I flera schakt iaktogs att matjordslagret var skiktat, vilket tolkades som en modern och en äldre odlingshorisont.

Figur 3. Schaktplan

I den nordvästra delen av området, gränsande mot vägen och höjden av åsen, påträffades en härdbotten och två stolphål av förhistorisk karaktär (A256, A259, A260) (se fig. 4). I A 256 påträffades en bit bränt ben. I samma schakt som A 259 och A 260 hittades i odlingslagret en bit slagen kvarts och en liten lerfigur, sannolikt från 17-1900-talen (se fig. 5).

I schakt 224 hittades en nedgrävning (A225) av okänd ålder. I några andra schakt påträffades ytterligare åtta anläggningar, dock är de osäkra då det är svårt att avgöra om de är gjorda av människohand eller ej. I schakten på åsen fanns det mycket sten vilket försvårade tolkningen då de många stenlyften som skett i åkern under årens lopp ibland var förvillande lika anläggningar. Området verkar även ha varit hårt plöjt. Några av mörkfärgningarna hade ett betydande djup, men ibland kunde de dömas bort genom att fyllningen var liknande det överliggande odlingslagret. Det var svårt att avgöra om de var stolphål, gropar, stenlyft eller fläckar av odlingsjord som hade stannat kvar på den mycket ojämna undergrunden. Emellertid skiljde sig dessa anläggningar mycket från de tre sotiga anläggningarna som påträffades i den nordvästra delen av området.

I det lägre liggande området hittades inga anläggningar eller fynd.

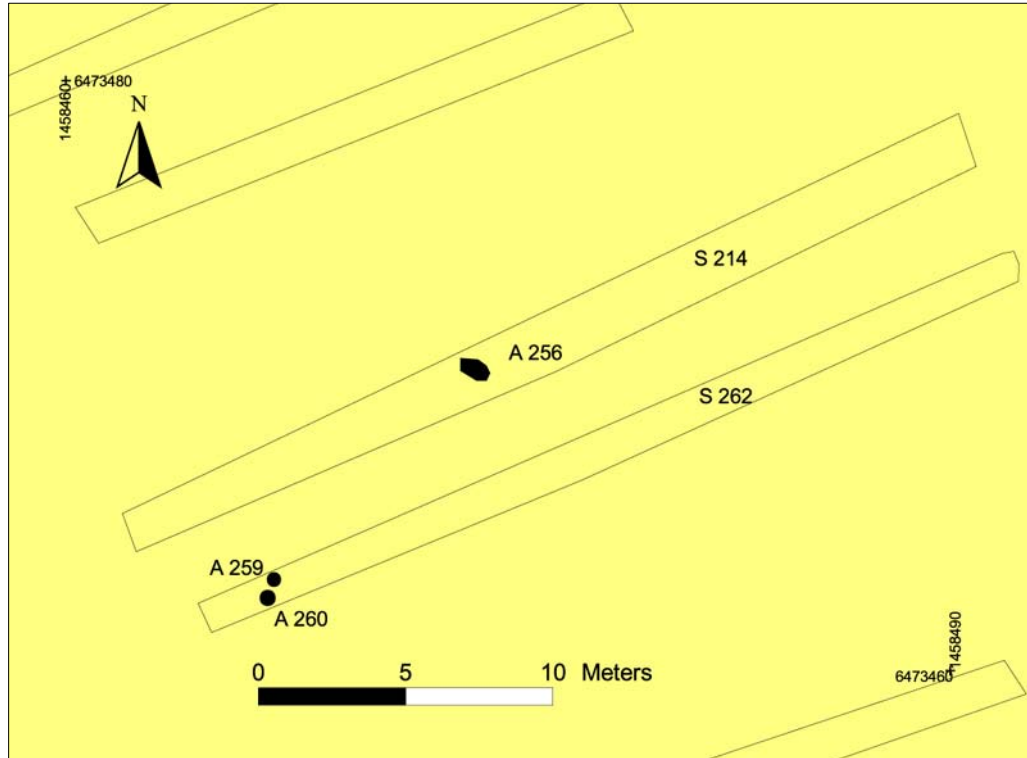
För detaljerade schakt- och anläggningsbeskrivningar, se bilaga 1 och 2.

De få säkra anläggningarna som upptäcktes är koncentrerade till en mindre yta i den nordöstra delen av utredningsområdet. Schakten drogs här mycket tätt, men endast tre anläggningar påträffades. En möjlig tolkning är att dessa hör till en boplats som ligger högre upp på åsen, på det "bästa" läget. På krönet av åsen finns idag åkermark och ett villaområde, där inga arkeologiska undersökningar gjordes innan det byggdes. Anläggningarna i undersökningsområdet kan representera den yttersta gränsen mot sydväst av en sådan boplats. Det är också möjligt att anläggningarna har sitt ursprung i en tillfällig vistelse på platsen, eller att det har funnits en boplats inom utredningsområdet som idag är helt förstörd av plöjning.

Resultaten från utredningen indikerar inte att det inom området finns ytterligare anläggningar och fynd och om det skulle finnas är bevarandegraden låg och den arkeologiska potentialen liten. RAÄ UV Öst anser därför att inga ytterligare arkeologiska åtgärder är nödvändiga. Ansökan om tillstånd till exploatering ställs till Länsstyrelsen i Östergötland som fattar beslut i ärendet och avgör vilka eventuella fortsatta arkeologiska insatser som behövs (bil. 3).

Linköping i augusti 2005

Ylva Granath

Figur 4. Anläggning A 256, hårdbotten, och anläggningarna A 259 och A260, stolphål.

Figur 5. Lerfigur funnen i schakt 262. Figuren är 3,5 cm lång.

Referenser

Lindahl, A., 1970. *Skänninge stads historia*. Stadsfullmäktige i Skänninge. Linköping

Lindeblad, K., 2002. Väg 32, Skänninge – Mjölby. Arkeologisk utredning, etapp 1. *Rapport UV Öst Rapport 2002:5*.

Stålbom, U. & Nielsen, A-L. 1997. Nytt dubbelspår Godegård – Mjölby. Delsträckan Fågelsta – Slomarps, komplettering. Arkeologisk utredning, etapp 2. *Rapport UV Linköping 1997:44*.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-2208-2005

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-8378-05, 2005-06-13

Projektnummer: 1520677

Undersökningstid: 4–7 juli 2005

Projektgrupp: Ylva Granath, Göran Gruber

Exploateringsyta: 109187 m²

Undersökt yta: 1195 löpmeter

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 4b Skänninge (085 41)

Koordinatsystem: Rikets, 2,5 gon V

Koordinater för undersökningsytans mittpunkt: x-6473416 y-1458622

Fynd: tillvaratogs ej

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

201

Schaktet skär både moränåsen, strandvallen och den äldre våtmarken. Under matjorden fanns ett sotigare, humöst lager. Matjordens tjocklek ca 30-40 cm, lagret under ca 10-15 cm. Detta varierade pga av att den underliggande marken var ojämn, ibland fanns inte det understa odlingslagret alls.

202

Schaktet skär både moränåsen, strandvallen och ner i den äldre våtmarken. Här påträffades en anläggning med kritipipa och yngre rödgods. Samma äldre odlingslager som i 201 i västra delen av schaktet. Detta varierade pga av att den underliggande marken var ojämn, ibland fanns inte det understa odlingslagret alls.

203

Schaktet skär både moränåsen, strandvallen och ner i den äldre våtmarken. En anläggning med glas och yngre rödgods. I västra delen samma äldre odlingslager som i 201. Detta varierade pga av att den underliggande marken var ojämn, ibland fanns inte det understa odlingslagret alls.

204

I botten spår av samma äldre odlingslager som i 201. Detta varierade pga av att den underliggande marken var ojämn, ibland fanns inte det understa odlingslagret alls.

205

I botten fanns svaga spår av det äldre odlingslagret.

206

Matjorden var mycket tunn, 20-30 cm, botten stenig morän. Två osäkra anläggningar stolphål/grop/stenlyft/odlingslagerrest (A239, A240).

207, 208, 209, 210

Matjorden var mycket tunn, 20-30 cm, botten stenig morän.

211

Matjordens tjocklek ca 30-40 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10-15 cm, i vilket det finns lite kol och tegel. Botten morän. Stört längst i väster av fjärrvärmeledning.

212, 213

Matjordens tjocklek ca 30-40 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10-15 cm. Botten morän och fläckvis sand. Stört längst i väster av fjärrvärmeledning.

214

Matjordens tjocklek ca 30-40 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10-15 cm. Botten morän och fläckvis sand. En anläggning hittades (A256).

215

Matjordens tjocklek ca 30-40 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10-15 cm. Botten morän.

216, 217, 218

Matjordslagret ca 30 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10 cm. Botten stenig och grusig morän.

219, 220, 222

Matjordslagret ca 30 cm, botten morän.

223

Matjordslagret ca 30 cm, i östra delen tunna rester av det äldre odlingslagret. Botten morän.

224

Matjordslagret ca 30 cm, i östra delen tunna rester av det äldre odlingslagret. Botten morän. En osäker anläggning (A225).

226, 227

Genomskär både åkern och impedimentet i sydväst. Matjordslagret i åkerdelen var 30 cm tjockt, under detta ett äldre odlingslager, 25 cm tjockt. Botten morän. På impedimentet var jorden ovanpå moränen endast ca 20 cm tjock.

228

Matjordslagret var ca 30 cm tjockt, botten morän.

229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237

Grävdes i den äldre våtmarken. Matjordslagret var mörkt med mycket organiskt innehåll. Botten bestod av sand/silt. Några schakt genomkorsades av olika diken, täckdiken och ledningsschakt.

241, 242, 243

Schakten drogs genom åkern och vallen. Matjordslagret var ca 30 cm tjockt, botten bestod av morän. I schakt 241 påträffades två osäkra anläggningar (A 267, A 268).

244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255

Grävdes på den svaga sluttningen av åsen. Matjorden var 25-30 cm tjock, under detta ett äldre odlingslager, ca 10-20 cm tjockt. Botten bestod mestadels av morän med några inslag av stenfattigare och sandigare partier. I schakt 245 hittades en osäker anläggning, (A 266) och i schakt 250 påträffades tre osäkra anläggningar (A 263, A 264, A 265).

262, 269

Grävdes intill schakt 214 där hårdbotten A 256 tidigare hittats för att se om fler anläggningar fanns i närheten. Matjordens tjocklek var ca 30-40 cm, undertill det äldre odlingslagret ca 10-15 cm, i vilket det finns lite kol och tegel osv. Botten morän. I schakt 262 påträffades två anläggningar (A259, A 260), en lerfigur och en bit slagen kvarts.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A 225

Nedgrävning, oval, ca 0,70 x 0,75 m, djup 0,08 m. Fyllning av humös melerad gul och brun siltig sand.

A 239

Mörkfärgning, rund, 0,30 m i diameter, fyllning gulbrun sand.

A 240

Mörkfärgning, rund, 0,35 m i diameter, fyllning brun siltig sand.

A 256

Härdbotten, oval, 0,50 x 0,70 m I denna fanns bränt ben (har inte tagit in påsen, så det blir inget fyndnummer). Skärvsten

A 259

Stolphål, runt, 0,50 m i diameter, fyllning av humös sotig sandig silt.

A 260

Stolphål, runt, 0,45 m i diameter, fyllning av humös, sotig sandig silt och enstaka skärvstenar.

A 264

Mörkfärgning, rund, 0,25 m i diameter, fyllning brungul sand, något humös.

A 266

Mörkfärgning, rund, 0,40 m i diameter, fyllning brungul sand, något humös.

A 267

Mörkfärgning, rund, 0,15 m i diameter, fyllning brun siltig sand.

A 268

Mörkfärgning, oval, 0,30 x 0,20 m, fyllning brun siltig sand.

Bilaga 3. Antikvarisk process

Antikvarisk process

Enligt lag (SFS 1988:950) om kulturminnen mm (KML) hanteras fornlämningar i en process som kan omfatta upp till fyra steg. Vilka steg som genomförs beror på flera saker: arbetsföretagets omfattning, om kända fornlämningar berörs, om områden med stor risk/chans för att dolda lämningar berörs, arbetsföretagets möjlighet att anpassas till fornlämningsmiljön m.m.) Det sista steget i en process innebär att fornlämningen dokumenteras och tas bort.

Avbryts planeringen av arbetsföretaget under processens gång, stannar även de arkeologiska insatserna vid det steg man befinner sig då avbrottet sker.

1. Arkeologisk utredning

a) En tidig arkeologisk utredning (lagtexten "särskild utredning"), så kallad "etapp 1", kan ibland krävas av Länsstyrelsen. Syftet är att utan markingrepp bedöma om lagskyddade fornlämning riskerar att beröras av arbetsföretaget. Denna typ av utredning innehåller vanligen

- kart- och arkivstudier
- sammanställning av befintligt källmaterial
- fältbesiktning där nypåträffade lämningar bedöms antikvariskt och beskrivs
- en avgränsning av områden där sannolikheten för ovan mark ommarkerade fornlämningar bedöms vara stor
- vid behov förslag på fortsatta arkeologiska åtgärder vid en kommande exploatering
- en sammanställning av resultatet, antingen i en skriftlig rapport med tillhörande kartor, GIS eller på annat sätt som beställaren önskar.

En exploatör kan låta kulturhistorisk expertis utarbeta ett planeringsunderlag som svarar mot en särskild utredning etapp 1. Med ett sådant underlag kan de arkeologiska och antikvariska förutsättningarna klarläggas i ett tidigt projektskede.

b) Baserat på resultatet från den arkeologiska utredningen, etapp 1, eller av andra anledningar (vanligen närhet till registrerade fornlämningar) kan Länsstyrelsen besluta om att det planerade arbetsföretaget skall föregås av en utredning "etapp 2". Utredningen syftar i detta fall till att konstatera om lagskyddad fornlämning berörs eller ej. Vanligen sker utredningen med hjälp av sökschakt med grävmaskin.

2. Arkeologisk förundersökning.

En förundersökning genomförs efter länsstyrelsens beslut om arbetsföretaget berör ett fornlämningsområde. Hur stort område som ska förundersökas bestäms av Länsstyrelsen med ledning av planområdets omfattning, topografiska förhållanden och fornlämningens typ och karaktär.

Förundersökningen sker vanligen med sökschaktsgrävning med grävmaskin, vid behov tas även större ytor upp. Laboratorieanalyser används ofta för att datera lämningen.

Förundersökningen syftar till att bestämma fornlämningens utbredning och karaktär, och ligger till grund för att bedöma om en fortsatt undersökning behövs, och om så är fallet, hur denna undersökning ska genomföras

3. Arkeologisk slutundersökning (Särskild undersökning enligt KML)

Länsstyrelsen kan ge tillstånd att ta bort en fornlämning. Tillståndet villkoras vanligen med att lämningen skall undersökas vetenskapligt och dokumenteras före borttagandet.